

Степаненко М.І. Літературний простір "Щоденників" Олесь Гончара: монографія / М.І. Степаненко. — Полтава: АСМІ, 2010. — 528 с.

Серед велетів української літератури ХХ століття вдячні сучасники досить часто і справедливо виділяють постать Олесь Гончара. Автор відомих творів "Прапорonosці", "Таврія", "Перекоп", "Людина і зброя", "Тронка", "Собор", "Циклон", "Берег любові", "Твоя зоря", "Чорний яр" Олесь Гончар однак залишився для дослідників "нерозкритим і загадковим" у багатьох аспектах. Недарма український дослідник М.Наєнко назвав Олесь Гончара одним із Дон Кіхотів в українській літературі ХХ століття. Життя, боротьба, творчі пошуки письменника були не марними, а відображали складні і жорстокі реалії повоєнного розвитку України.

Сучасники справедливо називають Олесь Гончара "людиною-епохою", яка репрезентує її різноманітні аспекти. Зокрема, письменник напрочуд повно реконструює літературний простір України з 1940-их до 1995-их років, що викликає величезний інтерес дослідників. Зокрема, справжнім проривом, переворотом у вивченні гончарової спадщини стала монографія відомого українського вченого-філолога М.Степаненка, який аналізує літературний простір України через призму "Щоденників" Олесь Гончара.

На основі "Щоденників" М.Степаненко створив ряд надзвичайно глибоких діарійних нотаток про українських митців повоєнного часу, об'єктивно аналізуючи їхню роль в літературному просторі України. Рецензована монографія М.Степаненка — це об'ємна праця (близько 35 друк. арк.), яка складається з переднього слова, вступу, восьми розділів (сторінок), висновків і своєрідної післямови. Діарійні нотатки мають чітку побудову за хронологічним принципом. Вони логічно відображають структуру і зміст "Щоденників" Олесь Гончара, що втілено в портретах письменників.

Працюючи над образами українських митців, М.Степаненко використав у дослідженні величезний обсяг літературно-публіцистичного та історичного матеріалу. Джерельна база монографії є досить повною та інформаційно насиченою. Проте, в основі дослідження, результатом якого стали діарійні нотатки-портрети, залишився зміст "Щоденників". Внаслідок такої дослідницької сублимації ми дізнаємося про зовсім невідомі сторінки життя Павла Тичини, Юрія Яновського, Остапа Вишні, Петра Панча, Миколи Бажана, Михайла Шолохова. М.Степаненко зазначає, що ці митці жили і творили в часи апогею радянської міфологеми, коли бездушна командно-адміністративна система сіяла навколо себе несправедливість, жорстокість, зло і деспотизм. Автор не вдається до "тотального критицизму", який притаманний окремим дослідникам, а прагне максимально відновити історичну справедливість, правдиво реконструювати образ, передусім, людини.

Автор розкриває дуже багато цікавих рис і в портретах письменників-шістдесятників: Василя Симоненка, Івана Драча, Ліни Костенко, Бориса Олійника, Дмитра Павличка, Віталія Коротича, Григора Тютюнника, Івана Дзюби. Ці постаті також тонко віддзеркалюють суспільство і епоху, коли ера тотального ідеологічного нагляду відійшла на другий план. З високою професійною майстерністю М.Степаненко поєднує процес творчого становлення названих шістдесятників з духовними змінами в суспільстві і державі.

У рецензованій монографії на прикладі діяльності письменників-шістдесятників обґрунтована думка про те, що закономірним наслідком духовних зрушень стало нове відродження інтересу до національної культури та її багатств. З'явилася потреба знайти своє місце не поруч з культурою так званого "старшого брата", а в контексті її загально світового обшину.

Варто виділити гуманізм та об'єктивізм автора, який свідомо не виносить на передній план "слабкості, фізичні і духовні злами митців". М.Степаненко прагне відтворити "світлі епізоди епохи Гончара й багатогранний талант письменників, які її представляють". Разом з тим автор не вдається до "відбілювання постатей і замовчування фактів", прагне якомога повніше відтворити стиль роздумів О.Гончара: "Нічого не вигадуючи від себе і водночас ставлячи собі за мету, за мудрою настановою Шевченковою — не минати ані титли, Ніже тії коми".

У монографії ми чітко простежуємо авторське бачення еволюції суспільних і мистецьких поглядів О.Гончара. На прикладі письменника М.Степаненко прагне осмислити екзистенційний формат людини і системи. Дуже важливо, що автор не просто "читує букву" "Щоденників". Діарійні нотатки пронизані "духом Гончара" — його захопленнями, жалем, соромом, каяттям, болем, переживаннями.

Рецензована монографія є логічним продовженням дослідження "Публіцистична спадщина Олесея Гончара (мовні, навколомовні й деякі інші проблеми)" (Полтава, 2008. — 396 с.); є комплексною працею, яка вирізняється незаангажованістю і об'єктивізмом.

Монографія має досить оригінальні вступ, висновки і післямову, де автор подає власну оцінку "Щоденників", а також говорить про згадуваних письменників мовою Олесея Гончара у формі коротких і промовистих цитат. Автором зібрано, скомпоновано і систематизовано величезний обсяг фактичного матеріалу, який має теоретичну вагу і слугуватиме емпіричною основою для подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Поряд із загальною позитивною оцінкою рецензованої роботи висловимо і деякі побажання автору. Літературний простір України мав і темні барви. Тому розширення діарійних нотатків за рахунок постатей котрі були більш зламани радянською системою (Юрій Смолич, Олександр Корнійчук, Вадим Собко, Василь Козаченко та ін.) лише покращить дослідження. Зважаючи на глибину опрацювання автором "Щоденників", можна розширити критичний аналіз постатей письменників-шістдесятників у контексті їхньої діяльності наприкінці 1980-х — 1990-х років.

Як підсумок зазначимо, що монографія М.Степаненка не просто дослідження наукового доробку Олесея Гончара, а перша у вітчизняній історіографії спроба комплексного і критичного аналізу літературного простору повоєнної України.

О.М. Ігнатуша

Надійшла до редакції 19 листопада 2010 року

